

FERRÉ TRILL, Xavier: *Ramon Amigó i Anglès, pedagog del territori (1925-2011). Aportació a la sociabilitat cultural*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2013.

JOAN ANTON RABELLA

Oficina d'Onomàstica, Institut d'Estudis Catalans
jrabella@iec.cat

En aquest volum, Xavier Ferré ressegueix l'obra i alguns dels aspectes biogràfics més rellevants de Ramon Amigó dos anys després de la seva mort. No es tracta, però, ni d'una biografia en el sentit estricte ni d'una obra de caràcter panegíric. En aquest sentit, tant el títol, «pedagog del territori», com el subtítol, «Aportació a la sociabilitat cultural», ens assenyalen la direcció que pren l'autor i l'orientació programàtica que vol donar a la revisió de la vida i la producció de l'autor de Reus: X. Ferré se centra fonamentalment en l'acció cultural (des de l'excursionisme fins a la participació molt activa en diverses associacions) i en l'obra de Ramon Amigó, i ho fa des de la perspectiva de la repercussió d'aquesta tasca en la societat de Reus i del Camp, però també del seu valor en un marc més ampli per contribuir a una construcció nacional.

L'anàlisi de la tasca de Ramon Amigó gira bàsicament al voltant de dos eixos: la llengua (des de l'ensenyament fins a l'estudi i la preservació del patrimoni onomàstic, el que l'autor anomena en conjunt «pedagogia en favor de la llengua» (p. 209)) i l'acció cultural a través de l'activitat en associacions i institucions culturals, esportives i cíviques. Els termes que empra X. Ferré en el títol (*pedagogia, territori, sociabilitat, cultura*) ja situen Ramon Amigó en el paper del que avui s'anomena «dinamitzador cultural» (o «emprenedor cultural» amb paraules de Joaquim Mallfrè al pròleg (p. 8)).

Xavier Ferré comença repassant els aspectes biogràfics que permeten explicar l'itinerari posterior d'Amigó, unes poques dades familiars que connecten amb la seva acció de joventut —on té molta importància la formació, sobretot pel que fa a la relació amb els seus mestres, Teresa Miquel, Joaquim Santasusagna i Josep Iglésies— i amb la seva activitat excursionista i literària. Aquests primers factors expliquen tant la seva producció de joventut, sobretot com a poeta líric, com la vinculació al món associatiu a través de centres de caràcter esportiu, com el Club Natació Reus Ploms, i excursionista, com la Secció Excursionista del Centre de Lectura i l'Associació Excursionista de Reus. Un excursionisme que Amigó entenia d'una manera molt particular (com vol reflectir el títol del tercer capítol: «L'excursionisme com a actitud») i que X. Ferré qualifica com a «productiu», perquè no té una finalitat ni esportiva ni merament recreativa, sinó que implica un coneixement del territori i també de la llengua («la identitat entre llengua i territori» (p. 56)), és a dir, que té un objectiu culturalitzador (p. 12, 55, 73 i 83).

Aquest recorregut a través de la formació i l'activitat de joventut de Ramon Amigó permet establir les bases perquè tot seguit X. Ferré exposi de manera de-

tallada l'activitat amigoniana posterior, que se centra, precisament a partir d'aquells elements inicials, en la llengua com a element bàsic per a la construcció d'un projecte nacional per al qual calia, a més, aconseguir la recuperació de la societat per mitjà de la cultura.

Aquest és el punt principal de l'estudi de la biografia, l'obra i l'activitat de Ramon Amigó que porta a terme Xavier Ferré en la part central d'aquest llibre, en la qual analitza de manera molt detallada els cursos de català (des de 1961 fins al curs de 1979-1980 (p. 231 i ss.; 253)), l'estudi de l'onomàstica i la tasca que va desenvolupar en les associacions (l'Associació d'Estudis Reusencs, el Centre de Lectura i el Centre d'Estudis Josep Iglésies). I aquest possiblement seria el mèrit més gran d'aquest estudi sobre Ramon Amigó: la investigació i l'exposició precisa i detalladíssima de les activitats en tots aquests àmbits, ja que l'autor ressegueix les accions, la producció i les relacions d'Amigó de manera exhaustiva i arreplega fins al més mínim detall sobre les dades, les dates i les persones relacionades amb cada obra i amb cada activitat (com quan tracta sobre la gestació del treball de Constantí i de la relació amb el Dr. Schlunk (p. 122-126), quan parla d'un programa de Ràdio Reus —on recull el nom de tots els participants, des del locutor fins al muntador tècnic (p. 154)—, quan reconstrueix el procés complicat de realització d'algunes monografies onomàstiques plenes de vicissituds —com la de Prat-dip (p. 177)— o quan ressegueix l'organització dels cursos de català (p. 240-243)).

En aquest sentit, *Ramon Amigó i Anglès, pedagog del territori* permet descobrir aspectes que eren poc coneguts o que no havien estat relacionats els uns amb els altres, i sobretot posa a l'abast general una quantitat ingent d'informació sobre el procés de gestació i de realització de la majoria de les seves obres.

Així mateix, resulta molt interessant de veure com, a partir dels primers actors que acompanyen Ramon Amigó en el seu periple cultural i vital —sobretot els seus mestres—, s'hi van incorporant, a partir de contactes i feines concretes, amics, deixebles i col·laboradors, que l'acompanyaran durant la resta del seu camí i de la seva tasca investigadora, molts dels quals formaran el que sovint s'ha considerat l'escola amigoniana en el camp de l'onomàstica: Eugeni Perea, M. Teresa Muntanya, Ferran Jové, Ramon Pere i Anglès, Miquel S. Jassans, etc.; molts dels quals estaven vinculats, a més, a revistes locals en què va participar Amigó, com *Vent serè* (p. 201), *Les Quatres Estacions* (p. 205), *Lo Floc* (p. 210), *La Borja* (p. 212) o *Els Eixarts* (p. 216-217). I també veiem com s'hi incorporen els paisatges més significatius i estimats —més enllà del cas evident de Reus—, com la Mussara («els primers senyals d'una predilecció» (p. 117)), Siurana (p. 168) o els pous de glaç (p. 183).

En el camp concret de l'onomàstica, el llibre explica no solament el valor que aquesta tenia per a Ramon Amigó («la preservació [...] del patrimoni oral i la memòria» (p. 112); «la dedicació a l'onomàstica era també [...] una manera de reivindicar drets i de contribuir a restituir l'ordre just de les coses» [J. Ginebra] (p. 179)), sinó també com va establir-hi un veritable pla estratègic d'estudi (p. 113, 180) o com va evolucionar en la presentació dels reculls (p. 142).

El llibre reflecteix de manera evident, gairebé tangible, la immensa tasca de Ramon Amigó, tant la feina que va fer directament com tota l'activitat lingüística i cultural que va generar. Una activitat de dinamització i modernització que abraça des de les associacions de caràcter més científic o especialitzat fins a la participació en actes de caràcter popular, com conferències de caràcter divulgatiu o pregons en festes majors.

Encara que X. Ferré se centra en l'obra i l'activitat de Ramon Amigó, a vegades també hi veiem reflectida la seva personalitat, íntegra, ferma i generosa, i també la seva passió per la llengua i per la terra.

Tanmateix, potser és l'aspecte que queda menys ben definit del llibre: entenem que, com a conseqüència de l'orientació del seu estudi —centrat en els perquès i en les repercussions socials de l'obra amigoniana—, X. Ferré ha fugit de l'elogi i dels aspectes biogràfics més personals i familiars, i s'ha centrat fonamentalment en les dades (com ja apunta Joaquim Mallafrè al pròleg: «El llibre de Xavier Ferré Trill és la completa, documentada i rigorosa mostra de reconeixement i d'afecte —afecte exempt d'excessos hagiogràfics— basats en l'aproximació científica, notarial, a una vida i a una dedicació exemplars» (p. 7)), la qual cosa ha fet que sovint l'aspecte més humà de Ramon Amigó hi hagi quedat més marginal i més desdibuixat, malgrat les notes biogràfiques inicials i les referències a les relacions d'amistat i afecte amb tantes i tantes persones que hi apareixen. D'aquesta manera, i malgrat que en alguns moments es fa referència a l'actitud noble i apassionada de Ramon Amigó («la ciència, doncs, com a coneixement apassionat» (p. 180)), aquest recorregut per la seva vida i la seva obra no n'acaba de recollir la cordialitat, la lleialtat i la generositat que de ben segur destacaríem tots aquells qui el vam conèixer.

Més enllà d'aquesta qüestió concreta, hi ha més aspectes que cal destacar del llibre, ja que no solament ofereix una informació molt completa i detallada («notarial» amb paraules de J. Mallafrè al pròleg (p. 7)) de la vida pública, de les accions culturals i de l'obra de Ramon Amigó i de la seva projecció i de les seves repercussions, sinó que també recull la història cultural de Reus i del Camp de Tarragona —i, en alguns casos, també d'un àmbit més general, com en el cas del procés de gestació de la Societat d'Onomàstica (p. 144-151)— d'un període ben delimitat.

Un altre aspecte destacable del treball de Xavier Ferré és la gran exhaustivitat en la recerca documental, que abasta també les entrevistes als principals testimonis (veg., per exemple, la nota 278 de la p. 171) i que dona compte fins i tot de les ressenyes sobre els llibres de Ramon Amigó (com el d'Ulldemolins (p. 172) o el de l'Albi (p. 173)) o dels llibres que va prologar o que va revisar (p. 174). Una exhaustivitat que s'estén fins als annexos, que també aporten una informació molt significativa i que apleguen des del guió del primer treball d'onomàstica de Reus (p. 314-315) fins a un article que va ser censurat i que no es va poder publicar (p. 318-319), a banda d'una acurada bibliografia de Ramon Amigó, tant la publicada (els treballs en obres col·lectives, l'edició de textos, les traduccions del francès i de l'anglès, els pròlegs i els llibres) com la inèdita.

Un estudi, doncs, molt interessant i útil per conèixer amb precisió i de manera molt ben documentada la gran tasca realitzada per Ramon Amigó al llarg de més de seixanta anys i el seu mestratge, un estudi que no defuig tampoc la revisió de les situacions conflictives d'aquesta trajectòria vital, com la relació amb Joan Coromines (p. 118-119; 134; 165) o el final de la presidència del Centre de Lectura (p. 289).

LLANAS, Manuel (ed.): *Gaziel i Josep M. Cruzet (i l'Editorial Selecta). Correspondència (1951-1964)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2013.

MIREIA SOPENA

Universitat de Barcelona
 mireiasopena@ub.edu

Poques cultures atresoren dos monuments epistolars com els que ens ha llegat Josep M. Cruzet. Deu anys després que Maria Josepa Gallofré edités les fabuloses cartes entre l'editor i Josep Pla, l'historiador Manuel Llanas, especialista en la vida i l'obra de Gaziel, ha tret a llum la correspondència entre l'autor del cèlebre *Tots els camins duen a Roma* i l'editor de la Selecta, obra que constitueix una novetat fenomenal, d'entrada, per la categoria intel·lectual dels corresponents i per la perseverant singladura de la principal casa editora de la postguerra i, de manera tangencial, per l'oportunitat del llibre, aparegut en consonància amb la campanya editorial que, a propòsit del cinquantè aniversari de la mort de Gaziel, n'ha recuperat l'obra rendibilitzant el fracàs polític del diàleg Catalunya-Espanya i alhora evidenciant —si ens hem de creure l'enlluernament amb què l'han acollida els mitjans— la manca de referents intel·lectuals en la premsa escrita.

Per si el perfil dels dos corresponents no fos un reclam prou poderós, la bonhomia i la franquesa que destil·len les tres-centes cartes els confereixen un valor documental de referència i, en especial en la segona part, n'endolceixen la lectura. El ritme epistolar el marca, naturalment, l'autor, que, com a experimentat gerent de l'editorial madrilenya Plus Ultra, té una certa propensió a l'exigència, mentre que l'editor el correspon amb la devoció que mereix aquell que, a parer seu, representa la ploma més notòria del seu catàleg després de l'incombustible Josep Pla. El volum dibuixa un alt grau de confiança entre ells tant en els afers editorials que els concerneixen (posem per cas, la perpètua discrepància sobre el percentatge de drets d'autor), com també en operacions que reclamen dosis de discreció amb d'altres (pensem en l'acord bilateral per evitar que Josep Pla publicués el seu retrat de Ramon Godó, que Gaziel i Cruzet trobaven perniciosos).

Si Agustí Calvet va esdevenir un puntal de la Selecta va ser perquè, encara a setanta anys, mantenia una activitat creativa incessant, extraordinàriament prolí-